

*ks. Mieczysław Różański**, *ks. Lesław Krzyżak***

REKOLEKCJE W INTERNECIE

Streszczenie. Opracowanie stanowi przyczynek do naukowego ujęcia rzadko poruszanego zagadnienia. Analizie prawnokanonicznej poddano nadzwyczajną formę głoszenia Słowa Bożego, jaka ma miejsce w czasie ćwiczeń rekolekcyjnych. Omówiono etymologię i definicję rekolekcji, przywołano rekolekcyjne normy prawa powszechnego Kościoła i prawa Kościołów partykularnych, zaprezentowano podmiot oraz treść rekolekcji, dokonano ich podziału (otwarte, półotwarte i zamknięte), a następnie ukazano możliwości praktykowania rekolekcji w Internecie.

Słowa kluczowe: rekolekcje, Internet, parafia, wierni, prawo kanoniczne.

W dobie XXI w. poszukuje się ciągle nowych i skutecznych środków przekazu Dobrej Nowiny. Jedną z takich szczególnych form przepowiadania Słowa Bożego są rekolekcje. Zasadniczo odbywają się w parafiach oraz w formach określonych dla poszczególnych grup wiernych czy zorganizowanego duszpasterstwa. Jednak coraz częściej wierni z różnych powodów mają ograniczone możliwości korzystania w swojej parafii czy w zorganizowanym duszpasterstwie z uświęconych tradycją rekolekcji odprawianych w świątyniach lub grupach wiernych. Prawodawca zapewnia wiernych, że mają prawo do duszpasterskiej opieki i prawo do korzystania z zorganizowanej dla nich posługi nauczania. Zgodnie z potrzebą czasu i nowymi możliwościami technicznymi pojawia się nowa forma przepowiadania Ewangelii w formie rekolekcji w Internecie. W opracowaniu przeanalizujemy określenie i definicję rekolekcji, kanoniczne normy prawne, a następnie rodzaje rekolekcji, ze szczególnym uwzględnieniem rekolekcji z wykorzystaniem sieci internetowych.

1. ETYMOLOGIA I DEFINICJA

Prawodawcy kościelni nie sprecyzowali definicji rekolekcji, dlatego konieczne jest poszukiwanie jej w nauczaniu Kościoła i teologii. Starożytne oraz średniowieczne piśmiennictwo nie zna i nie używa terminu określającego rekolekcje. Staropolskie określenie *rekolekcja* i współczesne słowo *rekolekcje* wywodzi się od łacińskiego *recollectio*, pochodzącego od *recôlere*, co oznacza: ponownie

* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Praw Człowieka, Prawa Europejskiego i Kanonicznego, mieczyslaw.rozanski@uwm.edu.pl.

** Polsko-Czeska Wyższa Szkoła Biznesu i Sportu, krzyzak.l@interia.pl.

uprawiać, ponownie skupiać, ćwiczyć, opamiętać, rozważać, skupić się, zebrać. Termin *recollectio* zaczęto powszechnie stosować dopiero w XVI w. na określenie jednodniowego lub miesięcznego okresu skupienia połączonego z medytacją i modlitwą. Ta forma rekolekcji rozpowszechniana i stosowana była przez Towarzystwo Jezusowe jako umocnienie duchowych owoców corocznych *ignacjańskich ćwiczeń duchowych*. Zapoczątkowana w XVI w. forma ćwiczeń duchowych według metody św. Ignacego Loyoli dała podwaliny dla wszelkich rekolekcji organizowanych w Kościele (Siwek 2006, 725–726; Siwek 2011, 12–16). Trzeba podkreślić, że różnorodność form głoszenia Słowa Bożego i organizowania duszpasterstwa doprowadziła do wieloznacznego i zamiennego rozumienia terminów: ćwiczenia duchowe i rekolekcje (Siwek 2011, 21).

W literaturze funkcjonują różne definicje rekolekcji¹. Andrzej Markowski i Radosław Pawelec precyzują, że rekolekcje mają miejsce w Kościele katolickim i stanowią „odbywające się przed wielkimi świętami lub powtarzane okresowo praktyki religijne, mające na celu odnowienie moralne, umocnienie wiary i skupienie wewnętrzne, przybierające zazwyczaj formę nauk, połączonych z modlitwą” (Markowski, Pawelec 2002, 643). Gerard Siwek przez praktykę rekolekcji rozumie „zespół praktyk, takich jak słuchanie Słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, spełnianych w określonym czasie, w większym czy mniejszym odosobnieniu, indywidualnie lub wspólnotowo, w celu dokonania okresowej lub okazjonalnej odnowy życia duchowego” (Siwek 2011, 16). Kanoniści najczęściej posługują się określeniem „ćwiczenia duchowe”, które jest bardziej pojemne treściowo. To pojęcie w kanonistyce polskiej tłumaczone jest jako „rekolekcje”.

2. KANONICZNE UJĘCIE REKOLEKCJI

Norm dotyczących rekolekcji należy szukać w przepisach dotyczących posługi Słowa Bożego realizowanej w ramach kościelnej misji nauczania. Całością norm jednej z podstawowych misji Kościoła, jaką jest misja nauczania, zawarty jest księdze III Kodeksu prawa kanonicznego, zatytułowanej *De Ecclesiae munere docendi* (kan. 747–833 *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II...* 1984, dalej: KPK). Wyodrębnienie w kodeksie Jana Pawła II osobnej księgi poświęconej kościelnej misji nauczania jest dowodem dowartościowania posługi Słowa Bożego w Kościele (Pawluk 1986, 327). Sprawie tej prawodawca poświęca 25 kanonów (kan. 756–780 KPK), gdzie po wstępie, obejmującym 6 kanonów, następują dwa rozdziały dotyczące przepowiadania Słowa Bożego (kan. 762–772 KPK) i nauczania katechetycznego (kan. 773–780 KPK). W analizie podejmiemy kanony wstępne, gdzie sprecyzowano

¹ Tematykę rekolekcji podjęto w *Ateneum Kapłańskim* 458 (1985).

zagadnienie głoszenia Ewangelii, czyli obowiązki pojedynczych osób i zespołów, a także przedmiot i sposób przepowiadania oraz kanony bezpośrednio dotyczące przepowiadania słowa Bożego.

2.1. Codex Iuris Canonici i normy historyczne

Obowiązujący kan. 770 KPK stanowi: „Proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się rekolekcjami i świętymi misjami, lub inne formy przepowiadania dostosowane do potrzeb”. Przywołany kan. 770 KPK odpowiada całemu rozdziałowi *De saris missionibus* z Kodeksu pio-benedyktynskiego, na który składały się kan. 1349–1351 (*Codex Iuris Canonici Pii X...* 1917, dalej: CIC). Tematycznie historyczne kanony dotyczyły tego samego, co zawiera aktualnie obowiązujący przepis zawarty w kan. 770 KPK, a mianowicie *misji wewnętrznych*, czyli przepowiadania Słowa Bożego do katolików zamieszkujących obszary, gdzie już ustanowiono hierarchię kościelną. Poprzedni kodeks z 1917 r. nie zajmował się problematyką *misji zewnętrznych*, czyli odnoszących się do niekatolików w krajach, w których nie ma ustanowionych hierarchicznych struktur kościelnych. Te – zgodnie z Konstytucją apostolską *Pastor bonus* z dnia 28 czerwca 1988 r., nr 85–92 – w dalszym ciągu podlegają Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów².

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. nie mówi o rekolekcjach parafialnych, a reguluje sprawę popularnych wówczas misji ludowych (kan. 1349 § 1 CIC). Piotr Majer podkreśla, że poprzedni Kodeks pio-benedyktynski nie stanowił, by w określonym czasie były organizowane rekolekcje dla wiernych. Naturę, historię i sposób prowadzenia rekolekcji określa encyklika Piusa XI *Mens nostra* z 20 grudnia 1929 r. (tamże). W encyklice papież Pius XI zachęcał: „uważamy za stosowne i sami coś przedsięwziąć, mianowicie chcemy się przyczynić do pewnego niezwykłego dzieła, z którego, według naszego przeświadczenia, wypłyną na lud chrześcijański bardzo obfite i znakomite pożytki. Mamy na myśli zwyczaj odprawiania ćwiczeń duchowych, a usilnie pragniemy, aby się on rozszerzał z dnia na dzień nie tylko wśród duchowieństwa świeckiego i zakonnego, ale także wśród szeregu katolików świeckich” (Pius XI 1929, 696). W dalszej części encykliki, w rozdziale *Sollicitudo et qui es ab exterioribus cuis*, papież wyraził uznanie, pochwałę i poparcie dla rekolekcji publicznych powiązanych z obfitym Bożym błogosławieństwem. Natomiast papież Pius XII w encyklice *Mediator Dei* z 20 listopada 1947 r. zachęcał kapłanów: „szczególniej zaś starajcie się, aby najwięcej

² Kodeks Jana Pawła II poświęca misjom odrębny tytuł: *De actione Ecclesiae missionali*, wskazując, że odpowiedzialność za misje spoczywa na stałej hierarchii zwyczajnej, nie wyłączając ewangelizowania niekatolików zamieszkujących tereny ich własnych diecezji, co wyraża kan. 771 KPK (zob. Majer 2011, 595).

ludzi, nie tylko z kleru, lecz także ze świeckich, zwłaszcza należących do zrzeszeń religijnych, brało udział w miesięcznych dniach świętego skupienia i w ćwiczeniach duchowych, urządzanych w oznaczone dni dla pielęgnowania pobożności”. Pius XII przekonywał: „Takie ćwiczenia duchowe są bardzo użyteczne, a nawet niezbędne dla zaszczerpienia w duszach szczerzej pobożności i dla takiego utwierdzenia ich w świętych obyczajach, żeby z liturgii świętej mogli wynosić obfitsze i skuteczniejsze dobrodziejstwa” (Pius XII 1947, 584).

2.2. Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II

Za zorganizowanie rekolekcji w parafii odpowiedzialny jest przede wszystkim proboszcz, który jest własnym pasterzem parafii i realizuje zadania duszpasterskie względem wiernych: nauczania, uświęcania i kierowania (por. kan. 519 KPK). Niemniej jednak Zbigniew Cieślak zauważa, że niemożliwe jest wypełnianie wszystkich zadań związanych z rekolekcjami przez samego proboszcza. W nauczaniu ogólnym i stanowym, w sprawowaniu liturgii Mszy św. i sakramencie spowiedzi pomocni są mu kapłani posługujący w parafii: wikariusze, penitencjarze, rezydenci oraz ci, którzy mogą okazać swą pomoc. Zatem okazuje się, że razem z proboszczem inni kapłani realizują wspomniane trzy zadania proboszcza. Ponadto trzeba zaznaczyć, że rzadkością jest, by proboszcz prowadził rekolekcje we własnej parafii (Opiekun 2014). Zasadniczo zaprasza się kapłana o odpowiednich predyspozycjach, kwalifikacjach i przygotowaniu, by przeprowadził rekolekcje. Kapłan prowadzący rekolekcje nie może być pozbawiony misji nauczania.

Norma kan. 770 KPK jest podobna do kan. 615 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium...* 1990, tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich...* 2002, dalej: KKKW), który dotyczy jedynie biskupów eparchialnych, bez odniesienia do proboszczów. Natomiast kan. 771 KPK jest powtórzony w kan. 192 § 3 KKKW w tym, co odnosi się do biskupów, zaś w kan. 298 § 1 KKKW w tym, co dotyczy proboszczów (Majer 2011, 595).

3. PRAWODAWSTWO LOKALNE

Doprecyzowanie norm powszechnych w zakresie rekolekcji znajdujemy w kościelnym prawodawstwie lokalnym. Kodeks Jana Pawła II, stosując zasadę pomocniczości, pozostawia wiele zagadnień do uregulowania prawem partykularnym (Szałafrowski 1986, 33).

W okresie Wielkiego Postu i Adwentu corocznie powinny być w parafii głoszone rekolekcje (*I Synod Diecezji Łomżyńskiej* 2005, statut 374, 134; *Synod Archidiecezji Przemyskiej...* 2000, statut 249 § 2, 85; *II Synod Diecezji Lubelskiej...* 1988, statut 75, 32; *IV Synod Diecezji Warszawskiej* 2003, statut 199, 60; *I Synod*

Diecezji Elckiej... 1999, statut 494, 83). Ich przygotowanie oraz przeprowadzenie wymaga zaangażowania wszystkich odpowiedzialnych za ewangelizację w parafii (*I Synod Diecezji Sosnowieckiej...* 2005, statut 303, 96). Wszyscy wierni są wezwani do gorliwego uczestnictwa w trzydniowych corocznych rekolekcjach parafialnych (*Ustawa synodalna Diecezji Radomskiej...* 1999, statut 10, 9). Podczas rekolekcji winny być wygłaszane nauki stanowe osobno dla niewiast i osobno dla mężczyzn, a także dla rodziców i małżonków, nauczycieli i wychowawców, służby zdrowia i inteligencji (*I Synod Diecezji Elckiej...* 1999, statut 495, 83). Wskazane są specjalne rekolekcje dla poszczególnych grup, stanów i zawodów, jak również zamknięte rekolekcje dla maturzystów czy klas przedmaturalnych (tamże, statut 496, 83).

4. PODMIOT PROWADZĄCY REKOLEKCJE

W przepowiadaniu Słowa Bożego urzędowymi szafarzami są biskupi (kan. 763 KPK), prezbiterzy i diakoni (kan. 764 KPK). W określonych okolicznościach oraz w razie konieczności zgodnie z przepisami praw pewne formy posługi w czasie rekolekcji mogą spełniać wierni świeccy (kan. 759, 766–767 KPK). Gdy wierni świeccy powoływani są do głoszenia Ewangelii, otrzymują wówczas specjalne zlecenie zwane misją kanoniczną (Szafrowski 1986, 26).

Przekazywanie Słowa Bożego w czasie rekolekcji dokonywane jest przez urzędowych, czyli uprawnionych szafarzy, z polecenia kompetentnej władzy kościelnej, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego, troszczącego się o należyte wypełnianie przepisów prawa kanonicznego co do posługi misji nauczania (por. kan. 386 § 1 KPK). Poprzez takie ujęcie sprawy w normach prawa kanonicznego określone są wymagania, jakie powinien spełniać prowadzący rekolekcje (Pawluk 1986, 330–331). Głosiciel Słowa Bożego winien mieć wykształcenie teologiczne, rozeznanie w duchowości chrześcijańskiej, znajomość psychologii, zdolności retoryczne, osobistą świętość i błogosławieństwo od biskupa lub przynajmniej proboszcza (Adamczyk 2015, 23–25). Prowadzący rekolekcje winien być świadomy, że mówi w imieniu Boga i jest świadkiem Chrystusa (J 15, 27 i 18, 37; Dz 1, 8; KKK 42). Ma pamiętać, że jest Bożym narzędziem i powinien odznaczać się pokorą oraz dojrzałą postawą moralną (*I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej* 2001, statut 104, 86).

5. TREŚĆ REKOLEKCJI

Prawodawca bezpośrednio nie określa kerygmatu rekolekcyjnego. Naturalne jest, że nauki rekolekcyjne powinny nawiązywać do Pisma Świętego, Tradycji, liturgii Kościoła, treści wiary i moralności podawanych do wierzenia przez Urząd

Nauczycielski Kościoła (kan. 760 KPK). Kerygmat ma za zadanie otworzyć serca na wiarę, uczcić Boga i prowadzić do zbawienia (kan. 768 § 1 KPK). Przekaz treści należy dostosować do wieku i wykształcenia słuchaczy, a także uwzględnić znaki czasu (kan. 769 KPK).

6. RODZAJE REKOLEKCJI

Nie sposób dokładnie wymienić wszystkich rodzajów rekolekcji. Są one prowadzone w różnych tradycjach i uwarunkowaniach oraz dotyczą wielu wspólnot kościelnych. Jerzy Adamczyk za Gerardem Siwkiem wymienia trzy rodzaje rekolekcji: zamknięte, półotwarte i otwarte (Adamczyk 2015, 10–14; Siwek 2011, 131). Wykorzystując ten układ, omówimy poszczególne rodzaje rekolekcji.

6.1. Rekolekcje zamknięte

W czasie rekolekcji zamkniętych uczestnicy nie opuszczają zabudowań, w których głoszone są rekolekcje. Takie zasady mają na celu zapewnienie uczestnikom właściwych warunków do skupienia, słuchania Słowa Bożego i medytacji w bliskości z Bogiem. Zasadniczo uczestniczą w nich biskupi i prezbiterzy (kan. 533 § 2 KPK), alumni seminariów duchownych (kan. 246 § 5 KPK), zakonnicy (kan. 663 § 5 KPK), członkowie instytutów i stowarzyszeń (kan. 719 § 1; 735 § 3; 737, 739 KPK), ale także coraz częściej świeccy (Niedziela 2010; Konferencja Episkopatu Polski 2004, 436–486, n. 4, 20, 74). Są wymagane prawem przed święceniami (kan. 1039 KPK) (Góralski 1983, 218–219; Jakubiak 2013, 24). Duchowni i siostry zakonne mają też obowiązek uczestnictwa w corocznych rekolekcjach formacyjnych (kan. 276 § 2 n. 4 KPK) (Kongregacja ds. Biskupów 2005; Góralski 1986, 211–218). Zależnie od potrzeb i okoliczności rekolekcje zamknięte mogą być odprawiane indywidualne pod opieką kierownika duchowego, ale zasadniczo mają charakter wspólnotowy i prowadzi je doświadczony kapłan.

6.2. Rekolekcje półotwarte

Korzystanie z zamieszkania w domu i uczestnictwo w praktykach rekolekcyjnych w ciągu dnia jest bardziej praktyczne do osób, które nie mogą sobie pozwolić na zamknięty tryb rekolekcji. Nie ma tu pełnego zamknięcia na czas ćwiczeń rekolekcyjnych, milczenia i skupienia, ale położony jest nacisk na wspólne przeżywanie czasu rekolekcyjnego. Do ćwiczeń takich zaliczamy rekolekcje oazowe, szkolne, pielgrzymkowe, wyjazdy religijne i katolickie obozy wędrownie.

Twórcą piętnastodniowych rekolekcji oazowych jest ks. Franciszek Blachnicki. W określonych miejscach gromadził on dzieci, młodzież i rodziny, by w stałej

formacji na podstawie programu wychowawczego kształtować duchowość zebranych. Na potrzeby tych rekolekcji opracowano specjalne programy i wyznaczono normy w statutach synodalnych (*II Polski Synod Plenarny...* 2001, statut 55, 200; statut 15, 236; statut 41, 237).

W nawiązaniu do tradycji okresu międzywojennego w Polsce, instytucji prefekta w osobie kapłana w szkole, nauki religii w międzywojennych szkołach publicznych, egzort i organizowanych rekolekcji, po przywróceniu nauczania religii, w dniach wolnych od zajęć lekcyjnych uczniowie mają prawo do corocznych wielkopostnych rekolekcji szkolnych³.

Formą „rekolekcji w drodze” są piesze pielgrzymki, katolickie obozy wędrownie, a także wyjazdy religijne w formie turystyki religijnej połączone z praktykami ćwiczeń rekolekcyjnych (kan. 961 § 1 n. 2; 1230; 1234 § 1 KPK) (Markowski, Pawelec 2002, 643). W Polsce harmonogram pieszych pielgrzymek jest bardzo bogaty i zróżnicowany. Nie brakuje ofert katolickich obozów wędrownych czy turystyki religijnej. Praktycznie każdego dnia w ofercie „rekolekcji w drodze” proponowane są konferencje duchowe, Msza św., posługa sakramentu spowiedzi, indywidualne duszpasterskie rozmowy z kapłanem.

6.3. Rekolekcje otwarte zwane masowymi

Najpopularniejszą formą duszpasterstwa rekolekcyjnego są rekolekcje parafialne. Stanowią uświęconą wielowiekową tradycję, która pielęgnowana jest także w Polsce i nie traci na wartości. Uczestnicy, nie zawieszając swoich zajęć zawodowych i domowych, biorą udział w praktykach rekolekcyjnych w kościele. Prawodawca kodeksowy stanowi, że „wierni mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś Słowa Bożego i sakramentów” (kan. 213 KPK). Przekazywana wiernym w czasie rekolekcji wiedza oraz formacja katolicka pomaga im do właściwego, czyli świadomego, umiejętnego i pilnego wykonywania ich zadań w Kościele (kan. 321 KPK) (Opiekun 2014). Rekolekcje parafialne organizowane są w Wielkim Poście, a niekiedy również w okresie adwentu. Powodem do organizacji rekolekcji może być ważne wydarzenie w parafii (np. rocznica erygowania parafii lub rocznica konsekracji kościoła, nawiedzenie cudownego obrazu lub figury, sprowadzenie relikwii i inne).

W centrum dnia rekolekcyjnego jest sprawowana Eucharystia. Każde rekolekcje związane są z sakramentem pojednania i pokuty. Program dnia obejmuje też: głoszenie i rozważanie Słowa Bożego, Liturgię Godzin, nabożeństwo Słowa Bożego lub nabożeństwo eucharystyczne czy pokutne, nabożeństwo drogi krzyżowej, różaniec, Apel Jasnogórski, zaś w okresie Wielkiego Postu mogą być także Gorzkie Żale.

³ Por. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, Dz. U. 1992, Nr 36, poz. 155, § 10, pkt 1; Janiga, Grendus 2003, 5–88.

Wierni świeccy we właściwy sposób mogą zaangażować się w prowadzenie rekolekcji, gdyż jako członkowie Kościoła uczestniczą w Jego misji i przez własne inicjatywy mogą popierać i podtrzymywać działalność apostołską (por. kan. 216 KPK).

6.4. Rekolekcje w Internecie

Internet jest osiągnięciem techniki i dobrodziejstwem naszych czasów. Korzystający z sieci internetowych stanowią ogromną część społeczeństwa, która wymaga ewangelizacji. Chociaż prawo kanoniczne nie reguluje kwestii rekolekcji w Internecie, to jednak są one potrzebą naszych czasów. Praktyka życia wytworzyła tę formę przepowiadania (Domaszk 2013, 135). Ogromny potencjał komunikacyjny Internetu powinien być wykorzystany do ewangelizacji. Poprzez rekolekcje w Internecie Kościół inicjuje nawrócenie i przygotowuje grunt sakramentalnego spotkania z Chrystusem. Bardzo popularnym wśród internautów jest „kanał rekolekcyjny” prowadzony przez dominikanina, o. Adama Szustaka. Cechuje go bezpośrednia forma, znakomite osadzenie w Piśmie Świętym, nawiązanie do spraw codziennych i wyzwań na drodze wiary oraz skierowanie na żywą relację z Chrystusem. Budzące zainteresowanie rekolekcje w takiej formie stanowią cegiełkę w budowaniu wspólnoty Kościoła. Prawdą jest, że rekolekcje internetowe dają impuls do refleksji i wewnętrznej przemiany, która nie może wykluczać podstawowych praktyk religijnych oraz życia parafialnego (Opoka 2015).

W Internecie rozwinęła się forma głoszenia Słowa Bożego na wzór rekolekcji. Pomysł ten zrodził się pośród autorów strony „Mateusza”, którzy od 1996 r. prowadzili rekolekcje adwentowe i wielkopostne w wersji elektronicznej. Z czasem do rozważań typowo rekolekcyjnych dołączano świadectwa i pliki muzyczne. Owocem pierwszych rekolekcji w Internecie jest książka o. Dariusza Kowalczyka o poszukiwaniu Boga w komputerze (Kowalczyk 1998; Wesoly 2006, 81–97). Możliwość komunikowania internetowego ułatwiała zadawanie pytań i wyrażanie myśli, czego nie można dokonać w ramach tradycyjnych rekolekcji. Zniknęły odległości geograficzne i różnice wyznaniowe, gdyż z rekolekcji w Internecie korzystali także ci, którzy utracili wiarę albo jej dopiero poszukiwali. Wirtualne rekolekcje stały się miejscem świadectwa gorliwych, wykształconych apologetów, a zarazem zachętą do zaufania Bogu. Nową formę rekolekcji podjęły portale religijne. Arkadiusz Domaszek wymienia cały szereg portali i duchownych prowadzących rekolekcje *online* (Domaszk 2013, 135–139).

Dla zapracowanych i zabieganych, którzy nie mogą uczestniczyć w rekolekcjach w parafii jest to idealna opcja wysłuchania Słowa Bożego, nawrócenia i przygotowania się do sakramentów. Atutem jest też dostępność takich rekolekcji przez całą dobę oraz możliwość korzystania z zamieszczonych treści w dowolnym czasie (w drodze do pracy, podczas wykonywania obowiązków domowych). Janusz Nagórny nie poleca Internetu jako formy szukania Boga dla dzieci

(Nagórny 2004, 5–48; Magazyn 2016). Różne ośrodki duchowości proponują wysłuchanie konferencji rekolekcyjnych. Oprócz wspomnianych dominikanów (otoczlowiek.stacja7.pl, langustanapalmie.pl) jezuici zachęcają do skorzystania ze strony jezuici.pl, podobnie benedyktyni zapraszają na stronę Centrum Duchowości Benedyktynskiej i na kanał YouTube Opactwo Benedyktynów w Tyńcu, zaś salezjanie promują e-rekolekcje.pl (Se 2016). W promocji Słowa Bożego w Internecie znajdziemy franciszkanów na deon.pl, biskupa Grzegorza Rysia z zespołem na stronie robcokochasz.pl, redemptorystów, a także wiele innych rekolekcji polecanych przez Zespół Konferencji Episkopatu Polski ds. Nowej Ewangelizacji (Nowa ewangelizacja 2016).

Korzystający z rekolekcji wirtualnych szukają dopełnienia w realnym życiu tego, co usłyszeli i zobaczyli w Sieci. Korzystając z Internetu, znajdują informacje o tradycyjnych rekolekcjach w swojej parafii czy rekolekcjach związanych ze swoimi zainteresowaniami. Zapisują dane kontaktowe i nawiązują bezpośrednie relacje w miejscu danej wspólnoty, z konkretnym duszpasterzem. Często prowadzi to do dopełnienia rekolekcji *online* poprzez nawrócenie, sakramentalną spowiedź, pełne uczestnictwo we Mszy św., a następnie gorliwe życie wiarą (Kowalczyk 1998, 139).

7. PODSUMOWANIE

Rekolekcje należą do nadzwyczajnych form przepowiadania Słowa Bożego. Mają charakter seryjnych konferencji ukierunkowanych tematycznie. Głoszeniu Słowa Bożego towarzyszy medytacja i modlitwa, rachunek sumienia i spowiedź sakramentalna, określone nabożeństwa, a także praktyki religijności ludowej. Cyklicznie – zgodnie ze wskazaniem biskupa – odbywają się przynajmniej raz w roku i trwają przynajmniej przez trzy dni. Adresatami tych ćwiczeń duchowych są głównie parafianie, a w przypadku rekolekcji w Sieci – wierni niemogący uczestniczyć w swoich parafiach. Zastawiające jest, czy rekolekcje z wykorzystaniem Internetu wystarczą? Czy można zrezygnować z wymaganej prawnie sakramentalnej spowiedzi i przeżywania Eucharystii? Jak uzyskać odpust zupełny kończący rekolekcje bez spełnienia wymaganych warunków uzyskania odpustu?

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- „Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus”. 1990. *Acta Apostolicae Sedis* 82: 1033–1333. Tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*. 2002. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. 1984. Przekł. polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum.

- „Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus”. 1917. *Acta Apostolicae Sedis* 9 (II): 3–521.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2004. „Dyrektorium duszpasterstwa rodzin”. *Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej* 7–9: 436–486.
- Kongregacja ds. Biskupów. 2005. *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum successores”* (22 lutego 2004 r.). Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Pius XI. 1929. „Litterae encyclicae *Mens nostra, Proemium*”. *Acta Apostolicae Sedis* 21: 689–706.
- Pius XII. 1947. „Litterae encyclicae *Mediator Dei*”. *Acta Apostolicae Sedis* 39: 521–600.
- II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*. 2001. Poznań: Pallottinum.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych, Dz. U. 1992, Nr 36, poz. 155.
- I Synod Diecezji Elckiej 1997–1999*. 1999. Elk: Kuria Biskupia Diecezji Elckiej.
- I Synod Diecezji Łomżyńskiej 1995–2005. Prawo partykularne Kościoła Łomżyńskiego*. 2005. Łomża: Łomżyńska Kuria Diecezjalna.
- I Synod Diecezji Sosnowieckiej. Prawo Partykularne Kościoła Sosnowieckiego*. 2005. Sosnowiec: Wydawnictwo „Scriptum” Tomasz Sekunda.
- I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996–2001*. 2001. Zamość: Kuria Diecezjalna.
- II Synod Diecezji Lubelskiej 1977–1985*. 1988. Lublin: Lubelskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*. 2003. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej.
- Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995–2000. Statuty i Aneksy*. 2000. Red. Józef Bar. Przemysł: Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej.
- Ustawa synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwarda Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej, Radom 1999.

Literatura

- Adamczyk, Jerzy. 2015. „Rekolekcje parafialne w aspekcie kanonicznym”. *Annales Canonici* 2: 9–29.
- Domaszk, Arakdiusz. 2013. *Możliwości zastosowania Internetu w misji Kościoła katolickiego. Studium kanoniczno-teologiczne*. Kraków: Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego.
- Góralski, Wojciech. 1983. „Wymogi Kościoła wobec kandydatów do święceń w świetle zmodyfikowanego projektu nowego prawa”. *Studia Płockie* 11: 211–228.
- Góralski, Wojciech. 1986. „Rekolekcje kapłańskie w diecezji płockiej w latach 1905–1939”. *Studia Płockie* 4: 211–218.
- Jakubiak, Tomasz. 2013. „Procedury do przyjęcia święceń diakonatu i prezbiteratu”. *Prawo Kanoniczne* 3: 3–34.
- Janiga, Waldemar, Mirosław Grendus. 2003. *Dla kogo perły? W poszukiwaniu rekolekcji szkolnych*. Przemysł: Oficyna Wydawnicza „Apla”.
- Kowalczyk, Dariusz. 1998. *Poszukując Boga w komputerze. Internetowe rekolekcje wielkopostne*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Majer, Piotr (red.). 2011. *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. Kraków: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Markowski, Andrzej, Radosław Pawelec. 2002. *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*. Warszawa: Wydawnictwo Wilga.
- Nagórny, Janusz. 2004. *Dziecko wśród mediów. Wychowanie w rodzinie do korzystania ze środków społecznego przekazu*. Częstochowa: Wydawnictwo Świętego Pawła.
- Pawłuk, Tadeusz. 1986. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. T. 2: Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Siwek, Gerard. 2006. „Rekolekcje”. W *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, Marek Fiałkowski. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego KUL.

- Siwek, Gerard. 2011. *Rekolekcje wczoraj i dziś*. Kraków: Wydawnictwo Homo Dei.
- Sztafrowski, Edward. 1986. *Podręcznik prawa kanonicznego*. T. 3. Warszawa: Wydawnictwo Akademia Teologii Katolickiej.
- Wesoły, Waldemar. 2006. „Internet w życiu Kościoła”. *Forum Teologiczne* 7: 81–97.

Strony internetowe

- Magazyn. 2016. „Od rekolekcji do spowiedzi w Internecie?!”. <http://www.magazyn.ekumenizm.pl/article.php?story=20030424204201193&mode=print> [dostęp 28.06.2016].
- Niedziela. 2010. „Rekolekcje zamknięte – coraz bardziej potrzebne”. <http://www.niedziela.pl/artukul/55678/nd/Rekolekcje-zamkniete---coraz-bardziej> [dostęp 28.06.2016].
- Nowa ewangelizacja. 2015. „Wielki Post 2015 – bogata oferta internetowych rekolekcji”. <http://nowaewangelizacja.org/wielki-post-2015-bogata-oferta-internetowych-rekolekcji> [dostęp 28.06.2016].
- Opiekun. 2014. „Dlaczego rekolekcje wiekopostne?”. <http://www.opiekun.kalisz.pl/index.php?dzial=artykuly&kat=prawokanoniczne&id=4277> [dostęp 28.06.2016].
- Opoka. 2015. „Rekolekcje w Internecie”. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/X/XK/mj_rekolekcje2015.html [dostęp 28.06.2016].
- Se. 2016. „Rekolekcje wiekopostne przez Internet online”. http://www.se.pl/wiadomosci/polska/rekolekcje-wiekopostne-przez-internetonline_546344.html [dostęp 28.06.2016].

pr. Mieczysław Różański, pr. Lesław Krzyżak

RETEAT ON THE INTERNET

Abstract. The article shows a scientific approach which is rarely discussed. A legal and canonical analysis concerns a form of the proclamation of the Word of God which occurs during a retreat exercise. The article discusses etymology and a definition of retreat; retreat norms of universal law of the Church and the law of the particular Churches are invoked. The subject and content of the retreat are presented, their division (open, semi-open and closed) is made and then a possibility of practising retreat on the Internet is shown.

Keywords: retreat, Internet, parish, faithful, canon law.